

راه کارها و شیوه های تقویت حیا در سبک زندگی اسلامی

حامد آرمند-مهسا فتحی

چکیده

از جمله صفاتی که در نهاد بشر ودیعه گذاشته شده، حیا است، این خصلت اخلاقی که مانند سایر خصلت های فطری قابلیت رشد و توسعه و همچنین قابلیت افول و نزول دارد، جایگاه ممتازی در تعالیم دینی به خود اختصاص داده است. به طوری که همراه و ملازم ایمان و عقل دانسته شده و فقدان آن به مثابه کفر می باشد و به عنوان تمام دین و تمام خیر تعبیر شده است. این ویژگی برجسته هنگامی در بانوان تجلی کند به جهت اهمیت حفظ عفت و حجاب در جامعه، پسندیده تر خواهد بود. تا در پناه حفظ حیا و عفت در جامعه، سلامت روحی و معنوی خانواده تامین شود و جامعه از حضور و مشارکت فعال و جریان ساز زنان به عنوان نیمی از پیکره اجتماع در عین حفظ سلامت روانی و معنوی اعضا متمتع گردد.

کلیدواژه ها: حیا، عفاف، سبک زندگی، جامعه

1

۱. مقدمه

حیا به عنوان موهبتی الهی، عامل استقرار عفت عمومی در جامعه می باشد. حفظ حیا و عفت در سطح جامعه، روابط زن و مرد نامحرم را تنظیم نموده و از این طریق کیان خانواده را پایدارتر و مستحکم تر می نماید. استحکام و انسجام خانواده نیز سلامت روحی و معنوی اعضای خانواده و به تبع آن سلامت روانی و معنوی اعضای چنین جامعه ای را به ارمغان می آورد. آنطور که از آیات و روایات برمی آید حیا امری فطری در وجود آدمی است، اما چنانچه دستورات دینی در باب تربیت جنسی و حفظ حریم میان محرم و نامحرم در خانواده و جامعه رعایت نشود، غبار حاصل از بی مبالاتی و مرزشکنی، می تواند حیای فطری را تحت الشعاع قرار داده و زنگار آن، انسان عفیف را به فردی لابلالی و بی قید تبدیل نماید و به تدریج جامعه را به لبه پرتگاه کشاند. اما چنانچه توصیه های دینی در این باره رعایت شود، چهره کریه بی حیایی، بدحجابی و بی بندوباری های جنسی، از جامعه اسلامی رخت بر بسته و سلامت اخلاقی و معنوی جامعه تضمین خواهد شد. پژوهش حاضر با رویکرد بررسی حیا و راهکارهای تقویت حیا است.

۴. مفهوم شناسی

۴-۱. تعریف حیا

۴-۱-۱. حیا در لغت

حیا در لغت عبارت است از انقباض (گرفتگی) نفس و انزوا (دوری گزینی) از کار زشت، به جهت ترس از مذمت مردم یا دگرگونی حال و انعکاسی که به جهت ترس از آنچه عیب شمرده و نکوهش می شود، حاصل می گردد!

۲-۱-۴. حیا در اصطلاح

در بین تعاریف علمای اخلاق، تعریفی را از کتاب جامع السعادات، از کتب مشهور اخلاقی ذکر میکنیم:
حیا محدودیت و درتنگنا افتادن نفس در ارتکاب محرمات شرعی و عقلی و عرفی از ترس نکوهش و سرزنش است. تقوا اجتناب از گناهان شرعی است و حیا اعم از این است و عبارت است از اجتناب از آنچه عقل و عرف نیز آن را زشت و ناپسند میدانند.
از مهمترین راههای رسیدن به کمال و عزت نفس حیا است، حیا به عنوان موهبتی الهی از مهمترین عوامل حفظ و بقای عفت عمومی جامعه است، جامعه صحنه اجتماع انسانهاست. مهندسی صحیح ارتباط میان آحاد جامعه نقش بسیار مهمی در سلامت جامعه و پویایی آن خواهد داشت. یکی از عوامل مهم در تنظیم روابط اجتماعی، حیا می باشد. حیا یکی از مهم ترین صفات نفسانی است که تأثیر فراوانی بر حوزه های مختلف زندگی اخلاقی ما دارد. نقش بارز این تأثیر، بازدارندگی است.

۲-۴. سبک زندگی اسلامی

سبک زندگی نشان دهنده میزان نفوذ یک نظام، فرهنگ و تمدن در متن جامعه است و تمام تمدن ها و نظام های فکری برای حفظ بقای خود تلاش می کنند تا یک سبک زندگی مشخصی به مردم ارائه دهند زیرا تا یک نظام به سبک زندگی تبدیل نشود آرمان هایش اجرا نخواهد شد و اگر جامعه ای سبک زندگی یک نظام را نپذیرد به این معنا است که مبانی فکری و ارزش های آن نظام را قبول ندارد. سبک زندگی اسلامی به معنای چشم پوشی از لذات و نعمات نیست بلکه در این روش زندگی رنگ خدایی می گیرد. مفهوم «سبک زندگی» از جمله مفاهیمی است که پژوهشگران حوزه جامعه شناسی و مطالعات فرهنگی آن را به کار می برند و دامنه به کارگیری آن در ادبیات علوم اجتماعی رواج زیادی یافته است در حوزه مطالعات فرهنگی، سبک زندگی مجموعه رفتارها و الگوها و کنش های هر فرد که معطوف به ابعاد هنجاری و معنایی زندگی اجتماعی باشد اطلاق می شود و نشان دهنده کمّ و کیف نظام باورها و کنش های فرد است
منظور از «سبک زندگی اسلامی» این است که تمامی گرایش ها، تمایلات، رفتارها، عقاید، ارزش و مجموعه تلقی ها، عادت ها، نگرش ها، سلیقه ها، معیارهای اخلاقی، اقتصادی، سیاسی و... یک فرد یا جامعه در زندگی فردی، خانوادگی و اجتماعی بر مبنای آموزه های دین اسلام و عمل بدان ها پایه ریزی شود، به گونه ای که این سبک چنان که مقام معظم رهبری فرمودند بتواند بخشی از تمدن نوین اسلامی قرار گیرد.^۲

2

۱. فخرالدین، طریحی، مجمع البحرین، بی جا، مکتب الثقافه الاسلامیه، دوم، ۱۳۱۸ق، ج ۱، ص ۴۸۲ و ۶۱۱.

۲. ملامهدی، نراقی، گزیده جامع السعادات، ترجمه دکتر مجتبی، تهران: انتشارات حکمت، ص ۳۶۷

۳. کمندی، راهکارهای توسعه حیا. جشنواره علامه حلی

۵. جایگاه حیا در قرآن

حیاء در قرآن دقیقاً به همین شکل نیامده، اما مفهوم شرم داشتن، چهار مرتبه و با الفاظی از مصدر استحياء، سه بار به کار رفته است: در آیه ۲۶ سوره بقره و آیه ۵۳ سوره احزاب به صورت فعل منفی «لايستحيي» که در هر دو مورد به خدا نسبت داده شده است؛ و در آیه ۵۳ احزاب به صورت فعل مثبت «يستحيي»، که فاعل آن رسول اکرم است. این مفهوم یک بار هم به صورت مصدر «استحياء» در آیه ۲۵ قصص آمده و به دختر حضرت شعيب نسبت داده شده است.^۱

مفسران در نسبت دادن فعل حیاء به خداوند، به تأویل آیات یاد شده پرداخته و گفته‌اند که شرم نکردن خداوند در آیه ۲۶ بقره، به معنای نترسیدن و منصرف نشدن خداوند از انجام دادن امری است که، برخلاف نظر بندگان، به خودی خود زشت نیست و در آیه ۵۳ احزاب به معنای منصرف نشدن خداوند از بیان حق است. در آیه ۲۵ سوره قصص نیز استحياء به صورت ظهور و بروز عفت و شدت حیاء در رفتار دختر شعيب معنا شده است در صدر آیه ۵۳ سوره احزاب هم حیای پیامبر اکرم از اعتراض به کسانی که با رعایت نکردن ادب موجب آزار وی شده بودند، به سکوت حضرت در برابر بی‌ادبی آنان و برخاسته از حِلْم پیامبر تفسیر شده است.

خداوند متعال پیش از آنکه مردم را ترس از خود فراخواند، به حیا فراخواند و فرموده است: (أَلَمْ يَعْلَم بِأَنَّ آلَ... يَرَى) آیا انسان نمی‌بیند که خداوند او را می‌بیند. در این آیات بدون این که واژه حیا و یا عفت آمده باشد در محتوا به حیا اشاره دارد. توجه به نظارت و دیدن خداوند و درک حضور او، حیا را برمی‌انگیزد. در حقیقت، خداوند پیش از آن که مردم را به ترس فرا بخواند، به حیا فرا خوانده است و این، جایگاه و اهمیت حیا را در نظام تربیتی اسلامی می‌رساند.

۶. راه کارها و شیوه‌های تقویت حیا در سبک زندگی اسلامی

اگرچه زیربنای تربیت دینی در خانواده شکل می‌گیرد و خانواده در این زمینه اصلی‌ترین نقش را ایفا می‌کند، اما در صورتی که بستر اجتماعی تربیت، نامناسب و فساد انگیز باشد، چه بسا تربیت صحیح خانواده را نیز تحت الشعاع قرار داده و آن را ناکارآمد جلوه دهد. از این رو، در سبک زندگی اسلامی تنها به تقویت حیا در خانواده بسنده نمی‌شود، بلکه بنیان‌های آن در زندگی اجتماعی نیز مدنظر قرار می‌گیرد. بر همین اساس، در این بخش به توصیه‌هایی که رعایت آنها در جامعه ضرورت دارد اشاره خواهیم کرد. این توصیه‌ها در چند محور قابل بررسی است:

۱-۶. پوشش مناسب زن و مرد در جامعه

هرگاه حجاب مانند یک هنجار اجتماعی و با مشخصات تمام و کمال قرآنی‌اش تحقق یابد. برترین نوع پوشیدگی رخ می‌نماید و جامعه به ارزش‌ها و کرامت‌های انسانی‌اش نزدیک می‌شود.

قرآن کریم از خصلت نیکوی حیا و لوازم آن در روابط زن و مرد سخن گفته است: «ای همسران پیامبر! شما همچون یکی از زنان معمولی نیستید. اگر تقوا پیشه کنید، پس به گونه‌ای هوس انگیز سخن نگویید که بیمار دلان در شما طمع نکند

۱. انصاریان، عناصر شخصیت انسان، ص ۱۷۳

۲. علق: ۱۴

و سخن شایسته بگویید. در خانه‌های خود بمانید و همچون دوران جاهلیت نخستین در میان مردم ظاهر نشوید. «این آیات روابط درست و پسندیده میان زن و مرد را بسیار زیبا مطرح میکند و به زنها دستور می‌دهد که در سخن گفتن با مردان و نیز ظاهر شدن در جامعه و در میان مردم، جانب حیا و عفاف را نگهدارند.

۲-۶. مراقبت‌های لازم جنسی در ارتباط پدر و مادر با فرزندان و بعکس

رعایت حدود و قیود در مراودات خواهر و برادر: امیرالمؤمنین علی علیه السلام فرمود: «مردی نزد رسول خدا صلی الله علیه و آله آمد و پرسید: ای رسول خدا! آیا برای ورود به خدمت مادرم زمانی که می‌خواهم نزد او بروم، اجازه بگیرم؟ حضرت فرمود: آری. آیا شاد می‌کند تو را که او را عریان ببینی؟

آن مرد گفت: نه. حضرت فرمود: پس از این از او اجازه بگیر. پرسید: ای رسول خدا! خواهرم مویش را در برابر من باز کند؟ حضرت فرمود: نه. گفت: چرا؟ حضرت فرمود: می‌ترسم که اگر چیزی از زیبایی‌هایش را برای تو آشکار سازد شیطان تو را متزلزل سازد»^۲

۳-۶. فراهم نمودن زمینه ازدواج فرزندان

امام رضا (ع) فرمود: جبرئیل (ع) بر پیامبر (ص) نازل شد و گفت: ای محمد، خدایت سلام می‌رساند و می‌گوید: دختران دوشیزه و باکره همچون میوه درختند. پس هرگاه میوه‌ای رسید باید آن را چید و گرنه تابش خورشید آن را فاسد می‌کند و باد آن را تغییر می‌دهد. آن گاه بعد از این مثال روشن فرمود:

«إِنَّ الْأُبْكَارَ إِذَا أُذْرِكْنَ مَا يَذْرِكَنَّ النِّسَاءَ فَلَا دَوَاءَ لَهُنَّ إِلَّا الْبُعُولُ»

و دوشیزگان چون به سر حدّ زنان رسیدند، دوائی جز ازدواج برایشان نباشد و گر نه نباید از فتنه بر آنان در امان بود.

یکی از مهم‌ترین کارها در زمینه سامان‌دهی روابط دو جنس در جامعه و از بین بردن زمینه التهاب‌ها و انحرافات جنسی در جامعه، تسهیل‌ارضای مشروع و به موقع‌گریزه جنسی است که از طریق فراهم نمودن زمینه ازدواج به موقع امکان‌پذیر است و در برخی روایات نیز از حقوق فرزندان بر والدین شمرده شده است.^۴ بی‌تردید، رعایت این توصیه‌ها در خانواده سبب تقویت حیا و عفت در فرزندان شده و آنان را در مواقع حساس از خطر گرفتارشدن در دام انحرافات جنسی می‌رهاند.

۴-۶. اجتناب از نگاه‌های هوس‌آلود

کنترل نگاه‌های هوس‌آلود، یکی از زمینه‌های تقویت حیا در جامعه است و به گفته برخی نویسندگان، «سنگ بنای بسیاری از روابط نامشروع، یک نگاه شهوت‌آلود است؛ چراکه نگاه شهوانی و به تعبیر دیگر، نگاه خیره و متمرکز بر چهره زیبای

۱. احزاب: ۳۲-۳۳

۲. بروجرودی، حسین منابع فقه شیعه، ج ۲۵، ص ۶۶۵

۳. عیون أخبار الرضا، ج ۱، ص ۲۸۹

۴. طبرسی، مکارم الاخلاق، ج ۲، ص ۴۰۶

زن، قوه لذت جوی مرد را بیدار می کند و ذهن شروع به تصویرسازی نموده و ویژگی های ظاهری فرد مورد نظر را به سرعت در مغز می پروراند؛ حالت راه رفتن، نمای چشم، لب، اندام، لباس و... و یک تصویر کامل از خصوصیات پیدا و پنهان زن به مغز مخابره شده و مغز مانند رایانه آنها را به هم پیوند می دهد و تصویر مورد نظر او را می سازد. در این حالت، فرد بیننده با آنچه می بیند تماس بدنی ندارد، ولی ذهن در دنیای خیال خود می تواند با آنچه چشم دیده هر طور که بخواهد رابطه برقرار کند. در چنین حالتی، ذهن انسان دچار اشتغال ناخواسته، و حواس، اندکی دچار اختلال می شود و در دنیای اوهام و خیالات خود هرگونه بهره وری را از او می نماید و در عالم خارج درصدد نزدیک شدن به او برمی آید؛ در صورتی که در خارج زمینه گناه برای او فراهم باشد از آن نیز دریغ نمی نماید» اینجاست که یک نگاه شهوت آلود می تواند زمینه فلاکت و تباهی فرد را فراهم آورد.

از این رو، در حدیثی از رسول گرامی اسلام می خوانیم:

«إِيَّاكُمْ وَ قُضُولَ النَّظَرِ فَإِنَّهُ يَبْدُرُ الْهَوَىٰ وَ يُؤَلِّدُ الْعَفْوَ»^۱

از هرزه چشمی و چشم چرانی بپرهیزید زیرا که نگاه، هوس و شهوت را می رویاند و موجب غفلت می شود.

۵-۶. اجتناب از خود آرایی و تبرج

زنان به عنوان نیمی از پیکره جامعه نقش بسیار مهمی در ایجاد و گسترش عقّت، پاک دامنی و اخلاق در بین جوامع بشری دارند. عقّت و حیای زن، که یکی از مهم ترین عوامل حفظ و بقای عقّت عمومی است، نه تنها در تمام ادیان و مذاهب الهی مورد تأکید قرار گرفته، بلکه عقول و افکار بشری نیز آن را مورد تأیید قرار داده اند. از نظر اسلام، اهمیت این موضوع به حدّی است که برخی روایات آن را «تمام دین» می دانند. در روایتی از پیامبر اکرم (ص) آمده که فرمودند: «الْحَيَاءُ هُوَ الدِّينُ كُلُّهُ»؛ حیا تمام دین است.^۲

یکی از ویژگی های مهم زنان، خصیصه تبرج و خودنمایی است که به صورت غریزی در آنان وجود دارد. قرآن مجید در این زمینه می فرماید «وَقُرْنَنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَىٰ»^۳ و در خانه هایتان بنشینید و آرام و مانند دوره جاهلیت پیشین با آرایش و خود آرایی بیرون نیایید

۱-۵-۶. مصادیق تبرج

- پوشیدن لباس های نازک و بدن نما: در روایت وارد شده: «هر که لباسش نازک است دینش نازک است»^۴
- پوشیدن لباس های تنگ و چسبان، به گونه ای که حجم بدن را کاملاً نمایان می سازد: سزاوار نیست برای زن که هنگام خروج از منزل لباسش را جمع و فشرده کند، به گونه ای که برجستگی های بدن او پیدا باشد یا خود را معطر کند .

۱. بحار الانوار ج ۷۲، ص ۱۹۹.

۲. علی بن حسام الدین المتقی، کنز العمال فی سنن الاقوال و الافعال، انتشارات مؤسسه الرساله، ج ۳، ص ۱۲۱.

۳. احزاب: ۳۳

۴. ابن شعبه حرّانی، تحت العقول، ص ۱۵۲

- پوشیدن لباس هایی که به سبب رنگ خاص و یا ویژگی دیگر باعث جلب توجه نامحرم شود^۱

در مجموع، می توان گفت: هرگونه رفتار و حرکتی که موجب آشکار شدن زینت های طبیعی و ظاهری در برابر نامحرم و سبب تهییج و تحریک نامحرمان شود مصداق تبرج است .

۶-۶. اجتناب از اختلاط و خلوت با نامحرم

خداوند در سوره احزاب آیه ۵۳ میفرماید: «هرگاه از زنان پیامبر چیزی خواستید، از پشت پرده طلب کنید» این آیه تصریح به نداشتن اختلاط زن و مرد دارد. بعضی از مفسران، آیه را مربوط به همسران رسول خدا می دانند و بعضی دیگر معتقدند ذکر خاص مخصص نمی شود. قرآن، در آنجا که داستان دختران حضرت شعیب را نقل می کند، به این ویژگی که دوری از نامحرم را رعایت می کردند، اشاره می کند. توضیح اینکه وقتی حضرت موسی به چاه مدین رسید، دید چوپانان مشغول دادن آب به گوسفندان اند ولی دو دختر در کناری ایستاده اند و نزدیک چاه نمی شوند. وقتی نزد آنها رفت، گفتند: «لا نسقی حتی یصدر الرءاء» ما به گوسفندانمان آب نمی دهیم تا اینکه چوپانان آب دهند و بروند. موسی کار آنان را تأیید کرد و خودش گوسفندان آنان را آب داد. در جوامع امروزی، اختلاط زن و مرد، نه فقط مورد تردید قرار گرفته، گاهی نیز ارزش به شمار می آید و پرهیز از آن، ناپسند است. جدا کردن زن و مرد، از دستورات صریح قرآن و آموزه های روح بخش اسلام است. پیامبر اکرم فرمود: «باعدوا بنی انفس النساء و انفس الرجال» در عرصه عمومی میان زنان و مردان فاصله بیفکنید. یکی از مؤلفه های مهم تقویت حیا در جامعه، پرهیز دادن زن و مرد نامحرم از اختلاط با یکدیگر است که به سلامت جسمی و بهداشت روانی افراد کمک شایانی می کند. در روایت آمده: روزی پیامبر صلی الله علیه و آله به یکی از درهای مسجد اشاره کرد و فرمود: «لو ترکنا هذا الباب للنساء» به این معنا که آن در را مخصوص رفت و آمد زنان قرار دهند تا حتی به هنگام ورود به مسجد و یا خروج از آن، میان زن و مرد نامحرم اختلاطی صورت نگیرد. در حقیقت، پیامبر اکرم (ص) به عنوان حاکم جامعه اسلامی با این تدابیر، به مصون سازی جامعه از انحرافات اخلاقی و مفساد جنسی توجه کامل داشته و زمینه های تقویت حیای اجتماعی را فراهم می نمود . خلوت با نامحرمان آنقدر از نظر اسلام ناپسند و خطرناک است که رسول اکرم از یک سو مردان امت خود را چنین مخاطب قرار داده اند: کسی که به خدا و روز قیامت ایمان دارد، نباید در جایی که نفس زن نامحرم را می شنود بیتوته (سکنی) نماید.^۲

۶-۷. پرهیز از تماس بدنی با نامحرم

در تماس بدنی با جنس مخالف، بیشترین تحریک پذیری وجود دارد. از این رو، می بینیم در اشکال دیگر ارتباط یعنی نگاه، گفت گو، و ارتباط با جنس مخالف در صورتی که به قصد تلذذ و ریبه نباشد اجازه داده شده است، اما تماس بدنی، از جمله

۴. صدوق، محمدبن علی، امالی، ج ۳، چ ششم، ص ۳۸۹

۲. عمرو بن بحر جاحظ، المحاسن و الأضداد، مقدمه ابوملحم، علی، ج ۱، ص ۸ و ۲۴۹

۳. حر عاملی، وسائل الشیعه، ج ۲۱، موسسه آل البيت، ص ۱۸۵.

مصافحه و دست دادن با نامحرم، به هیچ وجه مجاز نیست. در روایت آمده: «کسی که با زن نامحرمی دست بدهد، در روز قیامت در حالی می‌آید که دست هایش به گردنش بسته شده است. آن گاه دستور می‌رسد او را به جهنم ببرید»^۱

۱-۶-۷. تماس بدنی در فقه

هر کس که نگاه به او حرام است، لمس وی نیز حرام است؛ بنابراین، جایز نیست زن و مرد نامحرم همدیگر را لمس نمایند، بلکه اگر به جواز نگاه به وجه و کفین قایل شدیم به جواز لمس آن قایل نخواهیم بود. بنابراین، بر مرد جایز نیست که با زن نامحرم دست دهد، البته اگر از روی پارچه و لباس باشد، جایز است، ولی احتیاط این است که دست او را نفشرد.^۲ رعایت حدود در سخن گفتن با نامحرم؛ در این رابطه، توصیه‌هایی وارد شده است که به برخی از آنها اشاره می‌شود: - پرهیز از نازک کردن صدا: «یا نِسَاءَ النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِنَ النِّسَاءِ إِنِ اتَّقَيْتُنَّ فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ وَ قُلْنَ قَوْلًا مَعْرُوفًا»^۳ ای همسران پیامبر! شما همچون یکی از زنان معمولی نیستید اگر تقوا پیشه کنید؛ بنابراین، به گونه ای هوس انگیز سخن نگوئید که بیمار دلان در شما طمع کنند و سخن شایسته بگویند .

۷. نتیجه گیری

۱. حیا، مهمترین عوامل حفظ بقای عمومی جامعه است که در واقع تنظیم کننده روابط اجتماعی است و موجب امنیت و آرامش و رشد و تعالی جامعه در عرصه های مختلف مادی و معنوی می‌شود .
۲. از دیدگاه اسلام، حیا در نظام تربیتی از جایگاه والایی برخوردار است، به طوری که در مکارم اخلاق حیا در راس همه قرار دارد و یکی از مهمترین عوامل خود نظم دهی نفس انسان است. ۳. نهادینه سازی یعنی عمق بخشیدن به باورها است و این عمق بخشیدن ابتدا با تقویت باورهای دینی و سپس با شناخت صحیح حیا و تقویت ایمان و تعقل و تفکر امکان پذیر است .
۴. از جمله شیوه‌های عملی حیا بررسی روش های هدایتی و حمایتی و نظارتی و حفاظتی می‌باشد که ابتدا با هدایت صحیح افراد جامعه به سمت حیا و با حمایت از متولیان امور فرهنگی و نظارت عمومی بر افراد جامعه و در آخر با حفظ و نگهداری این باور دینی، نهادینه‌سازی حیا در جامعه صورت می‌پذیرد.

حیا از جمله فضائل اخلاقی و از جمله بازدارنده‌هایی است که در واپایش رفتار انسان نقش دارد از همین رو باید راهکارهایی برای حفظ حیا در جامعه و گسترش فرهنگ حیا اندیشیده شود. اگر تقویت حیا نفسانی در آموزش مدارس جدی گرفته شود بخش زیادی از مشکلات فرهنگی مرتبط با حوزه عفاف برطرف می‌شود. بر مبنای تعاریف، حیا ایمانی به درک و احساس حضور و نظارت خداوند و باور انسان به حضور ناظرانی که انسان آن‌ها را نمی‌بیند وابسته است. از طرف دیگر این حیا به جنسیت

۲. حرعاملی، محمدبن حسن، وسائل الشیعه، قم، مؤسسه آل‌البیت، ج ۲۰، ص ۱۹۸

۲. مکارم شیرازی، ناصر استفتاءات، قم، مدرسه امام علی بن ابیطالب علیه السلام.

۳. احزاب: ۳۲

وابسته نیست به همین دلیل هر چه ایمان و اعتقاد افراد همان نسبت حیای ایمانی در آن ها تقویت می شود .

امید است که جامعه اسلامی مان برای ترویج هرچه بهتر و بیشتر فرهنگ قرآنی گام هایی درست و آگاهانه و استوار بردارد.

فهرست منابع و مآخذ

۱-قرآن کریم

۲-نهج البلاغه

منابع فارسی

۳- احسانی، ابن ابی جمهور، عوالی اللئالی، تصحیح مجتبی عراقی، قم، سیدالشهداء

۴. بروجردی، حسین منابع فقه شیعه (ترجمه جامع احادیث الشیعه)، تهران، فرهنگ سبز

۵. بنی هاشمی خمینی، سیدمحمدحسن، توضیح المسائل مراجع، چ دهم، قم، جامعه مدرسین

۶. بهجت، محمدتقی، توضیح المسائل، قم، دفتر حضرت آیه الله بهجت

۷. بانکی پورفرد، امیرحسین، حیا، اصفهان، حدیث راه عشق، چاپ نوزدهم، ۱۳۹۴

۹. خمینی، سیدروح الله (بی تا)، تحریرالوسیله، تهران، دفتر تنظیم و نشر آثار امام خمینی

۱۰. رجبی، عباس حیا و خودآرایی؛ نقش آنها در سلامت روانی زن

۱۱. غلامی، یوسف، جلوه نمایی زنان و نگاه مردان، قم، لاهیجی

۱۲. مکارم شیرازی، ناصر، استفتاءات، قم، مدرسه امام علی بن ابیطالب علیه السلام.

۱۳. مکارم شیرازی، ناصر و همکاران، تفسیر نمونه، تهران، دارالکتب الاسلامیه

۱۴. صمدی، فرزانه، بلوغ و دگرگونیهای آن، تهران، ایران نگین

۱۵. نراقی، ملامهدی، گزیده جامع السعادات، ترجمه دکتر مجتبی، تهران: انتشارات حکمت، چاپ سوم

۱۶. عباس، پسندیده، غنچه های شرم، قم- انتشارات دارالحدیث

۱۷. پابنده ابوالقاسم، نهج الفصاحه

۱۸. حرزاده، محمد مهدی، حیا زیبایی بی پایان؛ نشر: قم: شفق، ۱۳۸۳

۱۹. محمد مهدی، ری شهری، میزان الحکمه، دارالحدیث الطبعه الاولی، التنقیح الثانی

منابع عربی

۲۰. کلینی محمد بن یعقوب، اصول کافی، ترجمه سید جواد مصطفوی، جلد اول، نشر علمیه اسلامی، تهران

۲۱. حرعاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه، قم، مؤسسه آل البیت

۲۲. علامه مجلسی، بحار الأنوار، جلد ۶۹

۲۳. فخرالدین، طریحی، مجمع البحرین، بی جا، مکتب الثقافه الاسلامیه

۲۴. صدوق، محمد بن علی، امالی، چاپ ششم، تهران

۲۵. ابن شعبه حرانی، حسن بن علی، تحف العقول، ترجمه احمد جنتی، تهران، امیرکبیر

۲۶. طبرسی، فضل بن حسن، مکارم الاخلاق، چاپ دوم، قم

۲۷. ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، تصحیح جمال الدین میردامادی، چاپ سوم، بیروت، دارالفکر.

۲۸. عمرو بن بحر جاحظ، المحاسن و الأضداد، مقدمه ابوملحم، علی، جلد ۱

مقالات

۲۹. قنبری، عادل و محمدرضا سالاری فر، «مسائل اخلاقی همسران مذهبی در روابط فامیلی»، فصلنامه علمی ترویجی در حوزه اخلاق شماره

۳۲

۳۰. حاجیلری، سمیه، «چگونه نهادینه کردن سبک زندگی اسلامی در مقابله با ترویج سبک زندگی غربی»

۳۱. مهدوی کنی، محمد سعید، «مفهوم سبک زندگی و گستره آن در علوم اجتماعی»